

EDUKACJA AKSJOLOGICZNA DROGĄ DO MORALNEJ JEDNOŚCI BEZ GRANIC

Z. PIWOŃSKI, doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki
*Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Pedagogiki i Pracy Socjalnej
(Słupsk, Polska)*

Drogą do moralnej jedności Europy jest edukacja aksjologiczna, w tym wychowanie moralne. Wychowanie to pozwala przede wszystkim na uzyskanie wewnętrznego usprawnienia intelektu i woli, które przez wierność wartościom, prawdzie i dobru w wyniku daje osobistą kulturę moralną. Kultura osobista jest podstawą kultury zewnętrznej, wyrażającej się w działaniu. Wartości to wytyczne relacji myśli i działań, które tworzą moralną kulturę zewnętrzną, czyli kulturę obiektywizmu całej rzeczywistości realnej z perspektywy historycznej.

Kultura zewnętrzna, nasycona wartościami, jest z kolei podstawą moralnej jedności ponad podziałami.

Istotną rolę odgrywają błędy w odczuwaniu i realizacji wartości [8]. Nie tylko różnorodność kulturowa realizowana w trakcie socjalizacji właściwej dla obowiązujących norm dla danej społeczności może stanowić przyczynę osadzania się antagonizmów, ale dezorientacja w świecie wartości. Świat ludzki jest światem tragicznym dlatego, że każdej wartości zagraża jakaś antywartość. Nie wszystko jest takie, jakie być może, a nawet być powinno. Pierwotne doświadczenie aksjologiczne oparte jest na spostrzeżeniu, że jest coś, czego być nie powinno. O tym, że czegoś być nie powinno – a jest – nabywamy w trakcie dochodzenia do osobowej autonomii. Jest to według Tischnera doświadczenie agatologiczne. Doświadczenie aksjologiczne natomiast, to poszukiwanie rozwiązań i takiego projektowania działań, które uwzględnią wartości preferowane [8]. Takie kreowanie człowieka może stanowić reakcję na kwestie wielokulturowości współczesnych społeczeństw. Kwestie te stanowią przedmiot współczesnych prądów i kierunków pedagogicznych w postaci, np. pedagogiki emancypacyjnej czy międzykulturowej.

Sprawne społeczeństwo demokratyczne nie tylko pozwala zweryfikować różne koncepcje dobra, ale i samo może być postrzegane jako swoisty rodzaj dobra. Takie pojęcie pozwala na rozumienie, że uczestnictwo w nim może znacznie wzmocnić i rozszerzyć dobro każdej osoby. Dobro społeczeństwa najpełniej urzeczywistnia się, gdy każdy jego uczestnik wyraża wolę utożsamiania się z nim.

Wiemy jednak, że taka sytuacja jest niewykonalna, wręcz utopijna. Mimo wszystko jednak, obowiązkiem uczestnika społeczeństwa demokratycznego jest wdrażanie dzieci i młodzieży do rozważań nad przyszłością społeczeństwa, w którym fundamentalną zasadą staje się przeżywanie ambiwalencji. Sytuacja taka wywołuje wręcz potrzebę konieczności intensywnych i pogłębionych studiów oraz badań nad młodzieżą.

Młodzież bowiem jest głównym zasobem przyszłościowych zmian.

Szczególnie w okresie adolescencji poszukuje odwzorowań oraz kształtuje swoje odniesienia, aktualizuje wiedzę o sobie, o świecie i współzależności ze światem.

Edukacja aksjologiczna należy do tych obszarów, które wymagają przynajmniej opisu, wyjaśniania i projektowania. Problemy wychowania moralnego ściśle związane są z problemami praktyki pedagogicznej, co wywołuje potrzebę prowadzenia badań w tym zakresie, opracowywania metodycznych rozwiązań świadomych swoich aksjologicznych założeń. Dynamika i ewaluacja praktyki pedagogicznej wywołuje potrzebę nie tylko wglądu w rodzimą strukturę procesów wychowawczych, ale również poszukiwanie tego wszystkiego, co swoiste, indywidualne i uwikłane w kontekst społeczno-kulturowy innych krajów. Dążenie do odkrywania tego, co jest wspólne w celu upowszechnienia najlepszych rozwiązań praktyki oświatowej, np. przez poznawanie faktów, ich gromadzenie, porządkowanie i porównywanie. W efekcie odkrywanie pewnych zasad i prawidłowości. Takie możliwości daje nam dziedzina nauki zajmująca się badaniami porównawczymi, ustaleniami zależności, pokrewieństw i analogii a mianowicie komparatystyka [4].

Wsparciem dla humanistycznego i społecznego dyskursu wokół młodzieży, jako przedmiotu i podmiotu badań pedagogicznych w kontekście postaw wyrażanych wobec wartości,

są badania przeprowadzone wśród uczniów Polski i Ukrainy. Podjęta próba interpretacji oparta została na badaniach porównawczych przeprowadzonych wśród młodzieży w okresie adolescencji.

Jako narzędzie badawcze zastosowano zestaw pięćdziesięciu zadań wskaźnikowych wchodzących w skład dziesięciu grup wartości. Wartości wyrażane przez młodzież są złożoną wartością uznawanych, odczuwanych i ostatecznie okazywanych w postawach zdarzeń społecznych. Kształtowane są przez oddziaływanie złożonych środowisk wychowawczych. Szczególne zainteresowania badawcze skierowane zostały na aspekt instytucjonalny, w tym przypadku szkołę. Wyniki badań i ich analiza stanowiąc może pogłębienie wiedzy w kontekście aksjologicznych aspektów edukacji XXI wieku.

Wyrażane postawy przez młodzież prezentują jej formę rozumności, która polega na praktyce intersubiektywnego ustanawiania, rewidowania i przekazywania sensów. Habermas i Rawls uważają, że rozumność wiąże się nie tylko z potrzebą uzasadniania wygłaszanych twierdzeń, ale i ze zdolnością postępowania według obowiązujących norm - rozumieć i działać. Na różne jakościowo sposoby myślenia, co prowadzi do odmiennych sposobów rozwiązywania tego samego problemu, zwraca uwagę J. Piaget [5]. Dzięki wpływom środowiska może dochodzić do przyspieszenia, spowolnienia bądź zatrzymania rozwoju. Dlatego uzasadnionym jest wspieranie przez edukację aksjologiczną tych form rozumności, które determinować mogą drogę do moralnej jedności Europy.

Metodologiczne podstawy badań własnych

Etap konceptualizacji prezentowanych badań jest bardzo złożony. Składa się na nią kilkunastoletnie doświadczenie w pracy z młodzieżą, obserwacja uczestnicząca, badania statyczne, panelowe oraz eksperyment pedagogiczny. Ponadto, kwerenda licznych źródeł oraz bieżące studiowanie literatury przedmiotu. Zaprezentowane podejście wywołuje potrzebę zróżnicowanego i niewyczerpanego w możliwościach interpretowania wyników badań.

Umieszczenie w drogowskazach wychowawczych szkoły wartości, jako podwaliny celów edukacyjnych, a szczególnie celów wychowania wymusza orientację w prezentowanych postawach przez dzieci i młodzież.

Podjęta próba interpretacji wyrażanych postaw w kontekście preferowanych wartości, oparta została na badaniach porównawczych przeprowadzonych wśród młodzieży w okresie adolescencji, pochodzących z Polski i Ukrainy.

Wyłoniona próba badawcza młodzieży polskiej pochodzi ze szkół ponadgimnazjalnych województwa pomorskiego i uczniów trzyletniego liceum medycznego w Kijowie.

Jako narzędzie badawcze zastosowano zestaw pięćdziesięciu zadań wskaźnikowych wchodzących w skład dziesięciu grup wartości – tabela 1.

Tabela 1. Modele wartości zawarte w zadaniach wskaźnikowych

L.p.	Modele wartości
1.	Konformistyczne
2.	Edukacyjne
3.	Prospołeczne
4.	Ludyczne
5.	Materialne
6.	Zawodowe
7.	Związane z autokreacją
8.	Związane z władzą
9.	Witalne
10.	Allocentryczne i rodzinne

Źródło: opracowanie własne

Celem prezentowanego wycinka zadania badawczego jest *poznanie postaw prospołecznych uczniów w okresie adolescencji w kontekście wyrażanych wartości.*

Problem badawczy zawiera się w pytaniu: *jakie postawy prospołeczne wyraża młodzież pochodząca z Polski i Ukrainy i w jakim stopniu zróżnicowane są one w zależności od miejsca ich pochodzenia?*

Przedmiotem badań są *deklarowane postawy prospołeczne młodzieży szkół w Polsce i na Ukrainie w kontekście wyrażanych wartości*.

Sygnalizowany przedmiot badań wyodrębniony jest z szerokiego obszaru rzeczywistości. Traktowany, jako proces badawczy obejmujący zakreślony przedział czasowy – badania statyczne, niewynikający z dowolnego wyboru badacza, lecz z obowiązującego systemu oświaty, który w sposób instytucjonalny i intencjonalny generuje procesy edukacyjne. Dla obu populacji wprowadzono zmienne niezależne: płeć oraz dietność rodziny badanych.

Do realizacji celu badań wykorzystano analizę struktury zbiorowości, analizę współzależności zjawisk. Do prezentacji zebranego materiału statystycznego posłużono się złożonymi tablicami statystycznymi za pomocą liczb oraz szeregów wyrażonych w procentach. Natomiast do zbadania zależności między danymi posłużono się współczynnikiem korelacji Spearmana, który zmierzy siłę współzależności pomiędzy zmiennymi.

Przeprowadzone w Kijowie badania zorganizowała, koordynowała i tłumaczyła na język ukraiński prof. zw. dr hab. Iryna Surina.

Wybrane wartości wyrażane przez młodzież polską i ukraińską. Badania porównawcze

Wśród zaproponowanych wartości konformistycznych, szczególnie wyrażanych w stosunku do osób starszych, młodzież ukraińska inaczej postrzega, w przeciwieństwie do młodzieży pochodzącej z Polski, wymogi związane z potrzebą łączenia wieku i szacunku do drugiego człowieka. Zadanie nr 31 również wskazuje, że postawy wynikające z konfrontacji młodzieży z osobami starszymi i nauczycielami podyktowane są bardziej znaczną uległością młodzieży pochodzącej z Ukrainy. Konformizm, jako postać prywatnej akceptacji, ze szczerą wiary w to, co mówią najbliżsi, częstotliwość kontaktów z nimi, rodzaj związków uczuciowych, można odczytać jako przeciwdziałanie rozluźnianiu się więzi rodzinnych, wzmacnianie rodzicielskich autorytetów. Przywołując proces transmisji wartości możemy założyć, że to co znacznie cenią rodzice będzie również znacznie cenione przez ich dzieci. Bezwarunkowy szacunek dla ludzi starszych może wynikać również ze stabilności orientacji wartościujących w odniesieniu do dzieci oraz ich małym zróżnicowaniem w tle społeczeństwa zindywidualizowanego konsumentcko.

Z drugiej strony bezrefleksyjny konformizm, może prowadzić do nietrafności oceny sytuacji lub uległość ma na celu osiągnięcie osobistych korzyści przy rezygnacji z wartości ogólnospołecznych. Ponadto, okres adolescencji, nazywany również fazą negacji lub braku równowagi, charakteryzować może antykonformizm przede wszystkim w stosunku do osób dorosłych. Niesprzyjającymi elementami w procesie rozwoju jednostki jest, np. brak umiejętności lub niekompletne ustalanie alternatywnych rozwiązań, błędna analiza [celów](#), czy też ucieczka przed ryzykiem związanym z zaplanowaną opcją przyjęcia określonego rozwiązania.

Wyrażane postawy obu grup młodzieży mogą więc stanowić podłoże potrzeby wzmacniania pracy wychowawczej w środowisku szkolnym i rodzinnym, ponieważ „sztuka życia sprowadza się w ostatecznym rozrachunku do umiejętności chęci sprostania wyzwaniu najeżonego ryzykiem samostanowienia” [2, 172].

Tabela 2. Postawa młodzieży wobec wartości konformistycznych

	%					
	TAK		NIE MAM ZDANIA		NIE	
	L	A	L	A	L	A
Konformistyczne						
1. Dorośli przesadzają z wymogami szacunku w stosunku do nich.	7,60	7,17	1,30	7,37	1,10	5,45
11. Ludzi starszych szanuję wyłącznie ze względu na ich wiek.	9,00	5,15	,70	,07	4,30	7,78
21. Pokora i posłuszeństwo wobec osób starszych i rodziców zawsze przynosi mi korzyść.	7,70	7,47	7,70	4,14	4,60	8,38
31. Dla „świętego spokoju” jestem w stanie zawsze przyznać rację nauczycielom i rodzicom.	6,70	5,66	0,00	2,12	3,30	2,22

41. Nie staram się o dominację w grupie moich rówieśników.	1,00	5,56	7,70	3,13	1,30	1,31
--	------	------	------	------	------	------

Źródło: badania własne

Przywołanie wartości ludycznych w zadaniach wskaźnikowych w postaci ukierunkowania ich na sposoby spędzania wolnego czasu, konfrontację z obowiązkami i odniesieniu się do potrzeb osób dorosłych, w znacznej mierze zróżnicowało wyrażane postawy przez obie grupy młodzieży. Wartości te i przywileje z nimi związane, uczniowie pochodzący z Polski w zdecydowanej większości uznali jako przywilej młodości. Młodzież pochodząca z Ukrainy proporcjonalnie do siebie podzieliła swe postawy potwierdzając i zaprzeczając temu stwierdzeniu. Obie grupy młodzieży przyznały jednak, że spędzanie czasu przez dorosłych na zabawach towarzyskich nie jest dla nich stratą czasu wolnego. Odpowiedzi na zadanie 24 wykazały, że większość polskiej młodzieży, w przeciwieństwie do młodzieży pochodzącej z Ukrainy, swój wolny czas przeznaczają głównie na zabawę, gry i spotkania towarzyskie z przyjaciółmi. Okazało się jednak, że zbyt dużo ofert rozrywkowych nie przeszkadza większości młodzieży ukraińskiej w wypełnianiu przez nich obowiązków i w nauce, w przeciwieństwie do młodzieży polskiej. Znaczne różnice dzielą młodzież pochodzącą z Polski i Ukrainy w ocenie nauczycieli i rodziców, jako czynników wpływających na ograniczenie czasu przeznaczanego na realizowanie czynności ludycznych. Wyrażane postawy obu grup młodzieży mogą mieć swoje odniesienie do postaw wyrażonych w zadaniu 24.

Tabela 3. Postawa młodzieży wobec wartości ludycznych

	%					
	TAK %		NIE MAM ZDANIA		NIE	
	L	A	L	A	L	A
Ludyczne						
4. Dyskoteki, zabawa i przyjemnie spędzany czas, to przywilej młodości.	8,70	4,44	,00	,09	1,30	6,46
14. Dorosli na zabawach towarzyskich tylko tracą czas.	,40	,03	8,00	1,11	7,60	5,86
24. Swój czas wolny przeznaczam na zabawę, gry, spotkania towarzyskie z przyjaciółmi.	6,70	9,39	,00	1,11	1,30	9,49
34. Zbyt dużo ofert rozrywkowych przeszkadza mi w wypełnianiu obowiązków i w nauce.	6,70	2,22	4,40	2,12	8,90	5,66
44. Czas na zabawę i inne przyjemności ograniczają mi rodzice, a także nauczyciele.	0,30	2,12	0,00	3,13	9,70	4,75

Źródło: badania własne

Wartości ludyczne nierozłącznie związane są z czasem wolnym człowieka. Sam czas wolny nie jest wartością samą w sobie, ale można jednak założyć, że czas wolny jest wartością instrumentalną, ponieważ zasoby wypełniające ten czas służą do realizowania zdefiniowanych potrzeb człowieka. Wśród tych potrzeb, znajdują się potrzeby związane wypoczynkiem, np. w postaci zabawy, gier, spotkań towarzyskich oraz potrzebą odpoczynku. Realizacja potrzeb człowieka ściśle powiązana jest z jego sytuacją ekonomiczną i ofertą rynkową. Oferta rynkowa sprzyjająca zagospodarowaniu czasu wolnego podlega znacznej dynamice zmian, natomiast status ekonomiczny jest silnie zróżnicowany. Pogodzenie tych dwóch sfer nie jest łatwym zadaniem. Zdaniem znawców przedmiotu, w tym miejscu najwidoczniej uwidacznia się rozwarstwienie społeczne. Ponadto, np. niskie zasoby kulturowe w rodzinie, brak wzorców, bezrobocie, przewlekłe choroby generują występowanie szkodliwych funkcji czasu wolnego.

Refleksja wychowawcza nie powinna pomijać problemów wynikających z wpisaniem prawa do czasu wolnego na listę praw dziecka. Obszar owej refleksji wywołuje namysł nad sposobami i formami pożytkowania czasu wolnego, tak aby został spożytkowany osobotwórczo, modyfikując cechy osobowości. Niedojrzałość intelektualna, emocjonalna, brak zaradności życiowej może sprzyjać zachowaniom destrukcyjnym lub autodestrukcyjnym. „Człowiek *puszczony wolno*, który *nic nie musi robić*, ale ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym (we wszystkich jego postaciach, a więc także w kontr-, anty- i a-kulturze) i nie zawsze potrafi usensawiać własne życie, gdy sensu (mu) nikt gotowego nie da. Sięga więc po łatwo dostępne, nie wymagające wysiłku treści i formy zachowań” [9, 23].

W badaniach nad młodzieżą interesującą kwestią jest poznawanie wyrażanych postaw w stosunku do wartości materialnych.

Tabela 4. Postawa młodzieży wobec wartości materialnych

	%					
	TAK		NIE MAM ZDANIA		NIE	
	L		L		L	
Materialne						
5. Dzięki pieniądзом wszystko w życiu jest osiągalne.	6,70	7,27	,70	,07	6,60	5,66
15. Decyzję o podjęciu pracy podejmę tylko wówczas, gdy będą temu towarzyszyć wysokie zarobki.	7,90	1,11	2,30	1,11	9,80	7,78
25. Nie wyobrażam sobie przyszłości bez własnego dużego domu i dobrej klasy samochodu.	9,00	1,31	6,70	7,17	4,30	1,52
35. Żadne dobra materialne nie zapewnią mi szczęścia.	9,00	5,76	5,40	2,12	5,60	2,12
45. Rodzinę mogą stworzyć tylko ludzie o tej samej pozycji materialnej.	,70	6,16	5,60	1,11	7,70	2,73

Źródło: badania własne

Powszechne uznanie, że dzięki pieniądзом wszystko w życiu jest osiągalne, prawie równo podzieliło wskazania uczniów z Polski. Młodzież ukraińska wykazała się zdecydowanie większym umiarkowaniem w ocenie tego poglądu. Potwierdzenie odpowiada przekonaniom jedynie ok. 28% badanych, odmienną postawę wykazało ok. 66% i jedynie 7% nie umiało zająć stanowiska w tej sprawie. Zadanie nr 35 o dość podobnej treści potwierdziło to stanowisko, bowiem ok. 76% młodzieży ukraińskiej przyznało, że żadne dobra materialne nie zapewnią im szczęścia. Nie znalazło również akceptacji zdanie, że decyzję o podjęciu pracy podejmą tylko wówczas, gdy będą temu towarzyszyć wysokie zarobki. Zaprzeczenie wyraziło ok. 78% młodzieży. Można wnioskować, że wartości materialne są mniej istotne dla młodzieży pochodzącej z Ukrainy, niż dla ich rówieśników pochodzących z Polski. Postawy wyrażone przez młodzież polską do wartości zawartych w zadaniach 5, 15 i 35 ulokowane zostały w wymiarze instrumentalnym. Wyrażone postawy można również rozpatrywać w kategoriach lęku przed niedoskonałością i/lub lęku przed nierównością społeczną, odnoszącą się szczególnie do grupy rówieśniczej.

Postawy ukierunkowane na kreowanie przyszłości przez posiadanie własnego dużego domu i dobrej klasy samochodu wykazały w obu grupach młodzieży wynik zbieżny i dość zaskakujący. Okazuje się, że dobra te, nie stanowią nadrzędnego celu w ich perspektywie życiowej.

Obie grupy młodzieży z równoważnym poparciem – w granicach błędu statystycznego – odrzuciły równorzędny status materialny, jako warunek konieczny, przy doborze partnerów do związku małżeńskiego. Umieszczenie tego zadania wśród wartości materialnych, miało na celu odniesienie orientacji ponowoczesnej, w której niepodzielnie rządzi konsumpcjonizm i zasada przyjemności, do funkcji rozwojowych charakterystycznych dla okresu adolescencji.

W okresie tym dokonują się liczne zmiany w procesach poznawczych. Młodzież nacechowana jest silnymi zmianami fizycznymi i psychologicznymi, a uwarunkowane są one w dużym stopniu jej sytuacją socjokulturową i ekonomiczną. Odnosząc się do uzyskanych wyników możemy stwierdzić, że w tej sytuacji badawczej, mimo wcześniej wysoce zróżnicowanych postaw obu grup młodzieży, czynnik socjokulturowy nie zdeterminował wektora wskazań badanych.

Wyniki badań z ostatniej dekady XX w. w literaturze polskiej, a dotyczące wyrażanych postaw młodzieży do wartości rodzinnych, wykazywały silne więzi rodzinne, z niewielkim odchyleniem ocen postulatycznych do realnych.

Młodzież drugiej dekady XXI w. jest kolejnym pokoleniem, które, jak wskazują wyniki bieżących badań, nieco odmiennie wyraża swoje postawy wobec wartości rodzinnych.

Tabela 5. Postawa młodzieży wobec wartości allocentrycznych i rodzinnych

	%					
	TAK		NIE MAM ZDANIA		NIE	
	L		L		L	
Allocentryczne i rodzinne						
10. Akceptując kolegów i koleżanki wiem, że będę również akceptowany przez nich.	0,30	5,76	7,70	,07	,00	7,17
20. Zawsze pomagam tym, którzy potrzebują pomocy.	4,60	4,65	4,40	6,16	1,00	9,19
30. Szczęśliwi są tylko ci ludzie, którzy mają rodzinę.	0,30	0,51	,70	3,13	1,00	6,36
40. W trudnych chwilach moi przyjaciele i koledzy mogą na mnie polegać.	3,30	2,93	,70	,06	,00	,01
50. Dobrze jest mieć liczne rodzeństwo, a w przyszłości liczne potomstwo.	9,00	8,69	5,40	7,17	5,60	4,14

Źródło: badania własne

W obecnej sytuacji badawczej jedynie połowa uczniów pochodzących z Ukrainy i 40% pochodzących z Polski swoje szczęście lokuje w posiadaniu rodziny oraz zbliżona liczba zaprzecza temu stwierdzeniu. Powszechnie rodzina definiowana jest jako związek małżeński kobiety i mężczyzny z dziećmi lub bez dzieci.

Jeżeli młodzież w ten sposób postrzega strukturę rodziny, to możemy domniemać, że swoje szczęście jest gotowa lokować poza związkiem formalnym. W społeczeństwach ponowoczesnych rodzina traci swoją instytucjonalność na rzecz związku partnerskiego i przyjacielskiego jako substytut małżeństwa. W związkach tych, pomijany jest interes rodziny, jako element nadrzędny w stosunku do potrzeb jednostek ją tworzących. Kształtowany się system wartości akcentujący potrzeby indywidualne, wolność osobistą i łatwy do zerwania. Przywołane zmiany w funkcjonowaniu rodziny przebiegają znacznie szybciej w krajach o znacznym mierniku dobrobytu ekonomicznego, niż w krajach rozwijających się wolniej.

W ostatnich z nich nadal utrzymuje się trend funkcjonowania rodziny o tradycyjnym charakterze. Wyraźny jest podział ról jej członków, większa dzietność rodziny.

Mimo, że w obecnych czasach ubywa rodzin wielodzietnych, około 50% młodzieży pochodzącej z Polski i prawie 70% pochodzącej z Ukrainy wypowiedziało się, że dobrze jest mieć liczne rodzeństwo, a w przyszłości liczne potomstwo. Zdecydowanie mniejszy odsetek badanych nie aprobowало tego stanu – ok. 15%. Coraz powszechniej planowanie rodziny wiąże się z dążeniem do wyższego poziomu życia oraz szacowania możliwości stworzenia dzieciom optymalnych warunków ich rozwoju. Należy pamiętać, że model rodziny powinien być indywidualny, dostosowany do naszych pragnień, ale również możliwości. Wyniki badań potwierdzają, że młodzież w tej fazie życia przyjmuje kierunek zmiennej stabilności postaw oraz zachowań w obszarze dokonywania wyborów związanych z własnym życiem, ale jednocześnie jest to okres marzeń i eksperymentowania rolami.

Wartości allocentryczne ulokowane zostały w zadaniach wskaźnikowych obejmujących obszar wzajemnej akceptacji, bezwarunkowego niesienia pomocy innym ludziom oraz rówieśniczej solidarności.

Ogólne stwierdzenie, że zawsze pomagam tym, którzy potrzebują pomocy, spotkało się w obu grupach młodzieży z większościowym poparciem – ok. 65%, ale również z największym brakiem zdecydowania. Gdy jednak zawężamy środowisko młodzieży do swoich przyjaciół i kolegów, młodzież pochodząca z Ukrainy i z Polski gotowość solidarnego wsparcia deklaruje na poziomie 93%. Prezentowane wyniki badań postaw wyrażanych do wartości allocentrycznych, w stosunku do innych wartości, najbardziej zbliżyły obie grupy młodzieży, a szczególnie w zadaniu nr 20 i 40.

Podsumowanie

Wychowanie ku wartościom konkretyzuje nasze odniesienia do środowiska w pełnej jego złożoności. Przeciwdziała manipulacji społecznej i politycznej. Człowiek, zwłaszcza dzieci i młodzież, pozbawiony wychowania do wartości, porusza się w obszarach nasyconych postawami hedonistycznymi i konformistycznymi.

Edukacja aksjologiczna wyhamowuje niepewność i chaos aksjonormatywny, które mogą osłabiać prawne uznanie państwa i wpływać negatywnie na budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

Przedstawiciele obu krajów, zajmujący się naukami społecznymi, i nie tylko, z głęboką troską odnoszą się do postępującej zmiany pokoleniowej. Wierzą, że to właśnie młode pokolenie może być narzędziem zakończenia się sukcesem społecznej zmiany, gdyż stanowi wszakże odmładzającą siłę dla całego społeczeństwa.

Pozyskiwanie jak największej wiedzy o młodzieży może posłużyć do wykorzystania jej potencjału, sił witalnych, do ciągle dokonujących się zmian w Polsce i przechodzącej głęboką transformację Ukrainy. Rozpoznanie ukrytych zasobów można wykorzystać do społecznej przebudowy w obu krajach.

Na terenie obu państw prowadzone są badania na temat potencjału edukacyjno-zawodowego, systemów wartości, aspiracji, wpływu globalizacji i integracji europejskiej oraz wielu innych obszarów [3, 6, 7].

Zaprezentowany wycinkowy materiał porównawczy postaw wartościujących należy do badań szczególnie skomplikowanych. Można mówić chociażby o niedostatkach prób badawczych, które w opinii znawców przedmiotu mogą nie spełniać warunku reprezentatywności. Jednak mimo wszystko to osoby podejmujące badania muszą dostosowywać się do istniejących możliwości realizacyjnych. „Stan taki nie powinien jednak zniechęcać do podejmowania dalszych badań. Wielość, nawet dalekich od ideału badań pozwala uchwycić pewne powtarzalne i uniwersalne tendencje, a zatem zbliżyć się do poznania stanu rzeczy[...] publikacje zawierające omówienia ich wyników mogą z kolei powodować ogólny wzrost zainteresowania problematyką aksjologiczną współczesnego społeczeństwa” [7, 29].

Prowadzenie badań, z przekonaniem o możliwościach rozwiązywalności problemów praktycznych dzięki wskazaniom teoretycznym ma sens, ponieważ poprzez „możliwość docierania do samej rzeczy i badanie tego, co jest dane bezpośrednio w doświadczeniu źródłowym, a przynajmniej poszukiwanie jakiejś aksjologicznej podstawy, jest autonomiczne wobec partykularnych interesów świata” [1].

Literatura

1. Ablewicz K., *Miejsce badań fenomenologicznych w poznawaniu sytuacji wychowawczych*, (w:) *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, D. Kubinowski, M. Nowak (red. nauk.), Kraków 2006.
2. Bauman Z., Kubicki R., Zeidler-Janiszewska A., *Życie w kontekstach. Rozmowy o tym, co za nami i o tym, co przed nami*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
3. Балакірева О.М., *Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві*, [w:] Paczkowski J., Bezkorowajna M.,: *Świat wartości współczesnej młodzieży ukraińskiej*. [w:] *Młodzi w społeczeństwie zmiany. Studia polsko-ukraińskie*, M. Sroczyńska, J. Paczkowski (red.). Wyższa Szkoła Umiejętności, Kielce 2010, s. 91–115.
4. Kandel L., *Comparative education*. Houghton Mifflin, London 1933; M. E. Sadler, *How far can we learn anything of practical value from the study of foreign systems of education?*, Guildford 1900.
5. Kohlberg L., Mayer R., *Rozwój jako cel wychowania*, [przeł.] P. Kwieciński, A. Nalaskowski, [w:] Z. Kwieciński (red.), *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, IBE, Warszawa 2000.
6. Raport „Молодь в умовах становлення незалежної України(1991-2011р.р.).
7. Szymański M.J., *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*, Warszawa 2000.
8. Tischner J., *Etyka wartości nadziei*, [w:] D. von Hildebrand, J. A. Kłoczowski, J. Paściak, J. Tischner [red.], *Wobec wartości*, Wyd. W drodze, Poznań 1982; J. Tischner, *Myślenie według wartości*, Wyd. Znak, Kraków 1998.
9. Witkowski L., *Edukacja wobec sporów o (po) nowoczesność*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, s. 23.